

Зубков Д.О.
Студент гр. УВ-72, ФММ
Клюквіна М.С.
Асистент кафедри менеджменту, ФММ

УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОВІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано та розкрито зміст категорії «прибуток». Розглянуто та визначено структуру механізму управління прибутком, особливості планування, основні елементи та головні задачі. Проаналізовано управління прибутковістю машинобудівних підприємств України.

Authors analysed and disclose the contents of the “profit” category. Also the structure and mechanism of profit management, planning features, basic elements and main problem were considered by authors. Profitability management of Ukrainian engineering enterprises were analysed.

Вступ. В час економічних перетворень та подолання наслідків світової фінансової кризи, коли набувають розвитку вільні ринкові відносини, бажання кожного підприємства отримувати максимально можливий прибуток набуває значущого характеру. За умов пошуку підприємствами шляхів виходу із фінансової кризи важливим стає інтерпретація прикладних аспектів розробки механізму управління прибутковістю промислового підприємства, здатного виявити мобілізаційні можливості потенціалу прибутковості та спрямувати їх на створення передумов сталого розвитку.

Дослідження та узагальнення особливостей, виявлення тенденцій і визначення проблем функціонування машинобудівного комплексу та його провідних галузей (видів діяльності) і напрямів їх вирішення в сьогоденних умовах господарювання, обґрунтування стратегічних цілей і пріоритетів подальшого розвитку цієї провідної галузі промисловості, без прискореного розвитку якої неможливо забезпечити технічний і технологічний прогрес у будь-якій економічній діяльності, підвищити рівень життя і добробуту населення.

Питання прибутковості в своїх роботах розглядають наступні вчені: О.С. Білоусова, С.М. Бичкова Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, М.Ф. Ван Бред, М.Я. Дем'яненко, Л.М. Кіндрацька, Я.В. Соколов, Е.С. Хендріксен, П.Я. Хомин, Г.А. Ямборко та ін. Також даному питанню приділяється значна увага з боку Міністерства Фінансів України, Міністерства Економіки, що знаходить своє відображення у законах, постановах та інструкціях. Практичне застосування запропонованих у статті заходів дасть змогу підвищити

конкурентоспроможність машинобудівних підприємств, тим самим дасть можливість організувати діяльність у відповідності з цілісною системою управління, плануванням, та формуванням прибутку. Проте на сьогоднішній день майже відсутні дослідження в напрямку планування прибутковості діяльності підприємств, а також розгляд даної проблематики в розрізі діяльності машинобудівних підприємств.

Постановка завдання. Зміст будь-якої підприємницької діяльності полягає в отриманні прибутку від власної діяльності. В діяльності вітчизняних промислових підприємств на сьогоднішній день спостерігається тенденція до значного зниження рівня рентабельності виробництва, що означає збитковість. У зв'язку з цим одним з головних акцентів при управлінні підприємством стає вдосконалення процесу управління власною прибутковістю. Це зумовлює необхідність дослідження теоретичних засад функціонування прибутку і його впливу на темпи і пропорції суспільного відтворення. Метою роботи є дослідження змісту та сутності категорії «прибуток», визначення структури механізму управління прибутком та проведення аналізу управління прибутковістю машинобудівних підприємств України.

Методологія. В процесі роботи було використано метод логічного узагальнення – при вивченні сутності поняття «прибуток», також було використано системний підхід та системно-структурний аналіз. Інформаційну базу дослідження склали узагальнені та опрацьовані первинні джерела.

Результати дослідження. Проблема формування, розподілу та використання прибутку підприємства є достатньо важливою, оскільки від правильного розподілу та використання прибутку залежить кінцевий результат діяльності підприємства, достатність його власних фінансових ресурсів, перспективи розвитку виробництва, можливість залучення додаткових джерел фінансування. Отже, прибуток – це найголовніший елемент, котрий стимулює підприємців для більш ефективної діяльності в умовах жорсткої конкуренції [1].

На нашу думку, необхідним є дослідити підходи вчених до безпосереднього визначення змісту поняття «прибуток» (табл. 1): Проаналізувавши їх, ми можемо дати наступне визначення даної категорії – це відображення результатів підприємницької діяльності, ефективності виробництва, обсягів та якості продукції. Також прибуток виконує стимулюючу функцію тому, що він впливає на формування доходів підприємства та є джерелом фінансування його розвитку.

Глибокі перетворення, що відбуваються в економіці держави та світовій економіці в цілому, сприяють максимальній мобілізації внутрішніх резервів на мікро-, мезо- та макрорівнях суб'єктів господарювання. Для їх ефективного функціонування в умовах ринкових відносин найбільше значення відіграє

виявлення резервів збільшення обсягу продукції, зниження її собівартості, та відповідно збільшення обсягів продажу та прибутків підприємств [4].

Таблиця 1

Визначення поняття «прибуток»
(складено авторами на основі джерел [9, 10])

Автор(и)	Визначення
К. Маркс [9, с.40].	Перетворена форма додаткової вартості, результат відношення між необхідним і додатковим робочим часом.
Дж. М. Кейнс	Розглядав прибуток у системі макроекономічних показників регулювання соціально-економічних процесів у державі за допомогою ефективного попиту.
В. Петті	Та частина продукту, яка залишається після відрахування заробітної плати, тобто прибуток зводився до ренти.
А. Сміт	Дохід промислового капіталіста, що залишився після сплати ренти земельному власнику і відсотка власнику грошового капіталу. Прибуток вважався породженням усього авансового капіталу, а його отримання визнавалося кінцевою метою капіталістичного виробництва.
Покропивний С.Ф.	Та частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства.
Моляков Д.С.	Грошове втілення частини вартості додаткового продукту.
Поддєрьогін А.М.	Частину заново створеної вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу.

Одним із резервів зростання прибутку підприємства є збільшення обсягу реалізації товарної продукції. Збільшення прибутку в результаті виробничої діяльності дає можливість підприємству створити фонд коштів, які можна спрямовувати на виробничий і соціальний розвиток, матеріальне заохочення працівників та стимулювання покупців. В той же час збільшення прибутку на підприємстві означає й збільшення відрахувань в місцевий та державний бюджети [2].

Основна вимога максимізації прибутку – прибутковість кожної одиниці випуску. Виробництво кожної додаткової одиниці продукції збільшує обсяг на величину граничних витрат, але одночасно підвищується і загальний доход - на величину граничного доходу. Поки граничний дохід більше граничних витрат, прибуток у цілому підвищується, її гранична максимізація ще не досягнута і підприємство може збільшувати обсяг виробництва. Як тільки граничні витрати виявляються вище граничного доходу, зростання загального прибутку сповільнюється і збільшення випуску стає збитковим. Отже, величина прибутку досягає максимуму при такому випуску продукції, при якому граничний дохід дорівнює граничним витратам. До основних чинників підвищення ефективності виробництва відносять: рівень технічної забезпеченості, наявні технології виробництва продукції та безпосередньо організація виробництва [8].

У умовах вільної конкуренції ціна продукції, зробленої підприємствами, фірмами вирівнюється автоматично, оскільки на неї впливають закони ринкового ціноутворення. У той же час кожне підприємство рухається до одержання максимально можливого прибутку. І тут, крім чинників збільшення обсягу виробництва продукції, просування її на незаповнені ринки й ін., невблаганно висувається проблема зниження витрат на виробництво і реалізацію цієї продукції, зниження витрат виробництва в цілому. У традиційному уявленні найважливішими шляхами зниження витрат є економія усіх видів ресурсів, споживаних у виробництві: трудових і матеріальних[4].

Процес управління прибутком підприємства має базуватися на визначеному керівництвом підприємства механізмі, з урахуванням впливу зовнішніх та внутрішніх факторів. В структуру такого механізму управління прибутком повинні входити наступні елементи [5]:

- внутрішній механізм регулювання окремих аспектів формування, розподілу і використання прибутку підприємства.

- ринковий механізм регулювання формування і використання прибутку підприємства.

- державне правове і нормативне регулювання питань формування і розподілу прибутку підприємства.

- механізм внутрішнього регулювання, що формується в рамках самого підприємства, відповідно регламентуючи ті або інші оперативні управлінські рішення з питань формування, розподілу і використання прибутку. Так, ряд цих аспектів може регламентуватися вимогою статуту підприємства. Окремі з них можуть регулюватися цільовою політикою управління прибутком, що формується на підприємстві. Крім того, на підприємстві може бути розроблена і затверджена система внутрішніх нормативів і вимог з питань формування, розподілу і використання прибутку.

В процесі управління формуванням прибутку підприємствами машинобудівного комплексу вирішуються дві основні задачі:

- а) підвищення загального розміру прибутку в процесі його формування;
- б) ефективний розподіл отриманого прибутку за окремими напрямками його використання.

Механізм управління формуванням прибутку від реалізації товарів (робіт, послуг) будується на тісному взаємозв'язку цього показника з показниками обсягу товарообороту, доходів і витрат обігу машинобудівного підприємства.

Система взаємозв'язку дозволяє виявити роль окремих факторів, які впливають на формування прибутку від реалізації товарів (робіт, послуг) та забезпечити ефективне управління цим процесом. Стратегія управління

машинобудівним підприємством пов'язана з визначенням головної мети його функціонування. Найчастіше ця головна мета формулюється як досягнення певного рівня рентабельності на вкладений капітал і, відповідно, одержання певної маси чистого прибутку [6].

Важливим сегментом збереження та планування прибутковості державного бюджету України є діяльність машинобудівного комплексу. Багатогалузевий машинобудівний комплекс - потужний сектор промисловості України, який об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 - великих, 1834 - середніх та 9287 - малих з виробництва різноманітних машин і устаткування, приладів і апаратури, різних видів транспортних засобів тощо. Частка галузі в загальному обсязі продукції (робіт, послуг) промисловості становить 13,4 %, у валовій доданій вартості промисловості - 15,6 %. У машинобудуванні зосереджено понад 15 % вартості основних засобів і майже 6% оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22 % кількості найманих працівників.

Від промислового комплексу сьогодні безпосередньо залежить стан усієї економіки країни. Серед галузей промисловості провідне місце посідає машинобудування, оскільки воно тісно пов'язане з іншими видами економічної діяльності: машинобудування займається виробництвом машин та устаткування, які забезпечують виробництво товарів і послуг підприємствами інших галузей, стимулюючи тим самим їхній розвиток. Тому для подальшого інтенсивного розвитку всієї промисловості необхідно забезпечити достатньо високий рівень діяльності машинобудівної галузі. Отже, першою чергою, важливо зробити аналіз стану підприємств машинобудування, а вже тоді визначити можливі шляхи покращання ситуації. Оскільки при прийнятті рішень передусім необхідно визначити майбутній стан, то першим кроком будь-якого рішення є вибір стратегії.

За роки трансформації економіки машинобудівний комплекс країни зазнав тривалої руйнівної кризи, реформування відносин власності, структурних деформацій і вийшов на шлях адаптації до умов ринкової кон'юнктури та освоєння нових промислових ринків. Ці процеси супроводжувалися значними втратами виробничого і кадрового потенціалу, більше ніж двократним скороченням частки продукції машинобудування в промисловому виробництві, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній діяльності, втрата економічних показників, які раніше мали важливе місце у перерозподілі фінансових категорій отримання прибутку підприємствами даної галузі.

Протягом останніх 5-6 років у машинобудуванні помітні позитивні тенденції, саме за рахунок ефективного планування та управління прибутком: щорічні темпи виробництва продукції (робіт, послуг) значно випереджають темпи виробництва промислової продукції в цілому. За 5 років (2004-2009)

виробництво машинобудівної продукції збільшилося у 2,46 рази при середньорічному темпі приросту 19,75 %, промислової продукції відповідно в 1,64 рази та 10,4 %. Зростає частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої машинобудівної продукції: з 10,4 % у 2004 р. до 18,1% у 2009 р. [4].

Політика управління прибутком покликана відображати вимоги загальної стратегії розвитку машинобудівного підприємства, забезпечувати підвищення його вартості на ринку, формувати необхідний обсяг фінансових ресурсів, задовольняти матеріальні інтереси власників і персоналу[7].

Оскільки на теренах України є достатня кількість машинобудівних підприємств, на нашу думку, необхідним для ефективного розвитку цих підприємств є їх об'єднання в певні інтегровані структури, які займаються питаннями контролю прибутковості, їх плануванням і ефективним управлінням, і мають у складі своєї структури відділи контролінгу за витратами. Такими структурами можуть стати прототипи корейських "чеболь", що в перекладі означає багатопрофільні сімейні холдинги.

Контролінг як поза функціональний інструмент управління дає можливість уникнути неузгодженості під час прийняття управлінських рішень і дозволяє своєчасно виявити прихований потенціал у системі управління витратами та плануванням прибутку [3].

До підприємств, які можуть входити в до цих структур ("чеболь"), можна віднести: ВАТ «Бориславський експериментально ливарно-механічний завод», Дослідницько-механічний завод «Карпати», ВАТ «Дрогобицький машинобудівний завод», ВАТ «Автовантажувач», ВАТ «Львівський експериментальний механічний завод», ВАТ «Калуський завод будівельних машин», ВАТ «Дрогобицький завод автомобільних кранів», ВАТ «Ковельсьільмаш» та інші.

Узагальнення особливостей функціонування машинобудівного комплексу в сучасних економічних умовах та використання в практичній діяльності результатів трансформації економіки країни важливе як для господарської практики, так і усвідомлення та накопичення знань про ці процеси.

Як показали статистичні дані, починаючи з 2008 р. обсяг реалізованої промислової продукції машинобудування у відсотках до всієї промисловості України не досягає рівня розвинених країн світу і все ще існує значний імпорт продукції машинобудівних підприємств. До того ж велика кількість підприємств машинобудівної галузі України залишаються збитковими. У 2009 р. ситуація погіршилась, і тому необхідно терміново вживати дієвих заходів для виходу цих підприємств з кризи, саме за рахунок ефективного управління, планування, розподілу та формуванню прибутку підприємств даної галузі.

Виходячи з поставлених завдань на кожному підприємстві система оцінки прибутковості повинна виконувати певні завдання, а саме:

- реально та об'єктивно визначати прибутковість підприємства в даний момент часу на певному етапі діяльності;
- визначати фактори, що впливають на формування прибутку, коригування їх впливу на певні показники;
- розробка заходів щодо використання виявлених резервів прибутковості в ході факторного аналізу прибутку та рентабельності;
- розрахунок точки беззбиткового виробництва або запасу фінансової стійкості в ході аналізу взаємозв'язку постійних та змінних витрат.

Висновки. Прибуток підприємства є важливою економічною категорією і виступає об'єктом управління. У сучасних умовах відбуваються зміни, що впливають на підходи до управління підприємством. Ці зміни відображають нову роль прибутку для діяльності підприємства. Для ефективного управління підприємством у цілому й таким важливим показником, як прибуток, зокрема, необхідне вдосконалення існуючих інструментів управління. Елементом наукової новизни є узагальнення та власне визначення авторів економічної категорії «прибуток», визначення основних елементів структури механізму управління прибутком та визначено ряд машинобудівних підприємств, які мають входити в «чебол», як один з варіантів контролювання та планування прибутковості машинобудівних підприємств. Перспективою подальших досліджень можуть стати розробка алгоритмів управління прибутковістю промислових підприємств з урахування їх специфіки та особливостей, що дозволить сформувати дієвий механізм управління прибутками підприємств.

Література

1. Сучасні тенденції розвитку економічної науки в Україні [Електронний ресурс] : Матеріали економічної наукової інтернет-конференції. - Тернопіль, 2010.- с. 33-34. – Зубков Д.О.: «Обґрунтування прибутковості підприємства та шляхів її підвищення». – Режим доступу: http://www.economy-confer.com.ua/full_article/783/.
2. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2000. – С. 302-307.
3. Наука и образование без границ – 2010 [Електронний ресурс] : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції – Зубков Д.О.: «Управління витратами підприємства на засадах контролінгу». – Режим доступу: http://rusnauka.com/Page_ru.htm.
4. Грабовська І.В. Планування діяльності підприємства / І.В. Грабовська, Г.І. Капінос // Машинобудування у цифрах. – Хмельницький: ТУП. – 2002. – С. 90-122.
5. Економічний аналіз: Навч. посібник/ За ред. М.Г. Чумаченка.- К.: КНЕУ. – 2009. – С. 428-429.
6. Пастухова В.В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика / В.В. Пастухова. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – 2009. – С. 56-61.

7. Колесник М.К. Преимущества и недостатки основных организационных форм интегрированных структур для машиностроительной отрасли / М.К. Колесник, К.Е. Смих // Бизнес Информ. – 2008. – №7. – С. 24-29.

8. Поліщук М.П, Основи підприємницької діяльності / М.П. Поліщук, П.П. Михайленко/ Житомир. – 2000. – С. 116.

9. Кальмук Н.В. Управління прибутком підприємства в сучасних умовах / Н.В. Кальмук, С.Т. Дуда // Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛУУ. – 2005. – № 15.5. – С. 254-258.

10. Лихолат С.М. Економічна сутність прибутку підприємства / С.М. Лихолат, П.Р. Маделик // Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛУУ. – 2006. – № 16.2. – С. 186-190.